

Pomáhat a chránit

ÚŘAD DOKUMENTACE A VYŠETŘOVÁNÍ ZLOČINŮ KOMUNISMU

Policejní prezidium ČR
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. ÚDV-643-/TČ-2014-260011

Praha 25. listopadu 2016
Počet stran: 11

Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, z.s.
Františka Křížka 1164/32
170 00 Praha 7

Nezákonné nakládání s ostatky politických vězňů

Tímto Vás vyrozumívám, že Vaše podání ze dne 10. 12. 2014, které bylo adresováno jako Otevřená výzva předsedovi vlády Mgr. Bohuslavovi Sobotkovi, bylo postoupeno Ministerstvu vnitra ČR odboru bezpečnostní politiky a bylo následně z důvodu věcné a časové působnosti postoupeno na náš úřad.

Výzva obsahovala žádost o identifikaci ostatků politických vězňů a vyšetření zločinů spojených s dalším nakládáním s těmi to ostatky, kdy tyto byly ukládány v Praze 8 – Ďáblicích, v Praze 5 – Motole a v Praze 10- Strašnicích, dále na hřbitově v Jáchymově, Příbrami a Brně. Z důvodu obsáhlosti podání bylo šetření rozděleno podle jednotlivých oblastí a následně prověřováno. Níže předkládám výsledky šetření:

Ad Brno

V případě šetření, které se týkalo ostatků pohřbených v Brně byla uskutečněna schůzka se zástupci brněnského hřbitova a krematoria, a to Janem Hrdličkou (znalec v oboru služby se specializací pohřebnictví, zároveň bývalý dlouholetý zaměstnanec brněnského hřbitova), Mgr. Michalem Tomáškem (ředitel pohřební služby Brno), Zdeňkem Kolářem (vedoucí brněnského krematoria) a ing. Markem Šamšulou (ředitel Správy hřbitovů města Brna). S uvedenými osobami byla dohodnuta forma spolupráce, a to v tom smyslu že našemu úřadu byly zpřístupněny hřbitovní knihy a matriky kremací.

Pan Hrdlička se k uvedené problematice vyjádřil v tom smyslu, že na brněnském hřbitově byl zaměstnán od roku 1956 do roku 2000. Veškeré popravky, které v Brně probíhaly se tehdy odehrávaly na Cejlu. Odtamtud na brněnský hřbitov byly dováženy mrtvoly, vždy za asistence dvou příslušníků StB, kteří přivezli rakev s ostatky. Ti vždy dohlíželi na to, aby rakev byla okamžitě pohřbena do společného hrobu a zasypána zeminou. V drtivé většině případů nebyla předána jakákoli dokumentace k osobě zemřelého. Zda se jednalo pouze o popravené či i oběti, které zemřely na následky vyšetřování StB nebylo známo. Nikdy ostatky ani neviděli. V hřbitovních knihách je také v některých případech uvedeno že se jedná o neznámého muže nebo neznámou

Přípotoční 300/12
101 00 Praha 10 Vršovice

ženu. Rovněž uvedl, že stejným způsobem bylo postupováno i v dřívějších letech, než na hřbitov nastoupil, ale toto zná pouze z vyprávění tehdejších zaměstnanců.

Tímto způsobem se pohřbívalo, dle jeho sdělení, přibližně do roku 1960. Na hřbitově se nacházel jediný společný hrob, v sekci H 33, byl hluboký cca 3 metry a bylo do něj v průběhu let uloženo, cca 2500 rakví. Nejednalo se samozřejmě pouze o politické vězně. Jednalo se především o osoby, které zemřely přirozeným způsobem a o jejichž pohřeb se neměl kdo postarat, případně osoby, které byly popraveny za svou kriminální činnost ap. Po uplynutí zákonné doby (tato je stanovena vyhláškou ministerstva zdravotnictví z roku 1955) Správa hřbitova nechala místo upravit a v současnosti jsou na místě hroby běžně zemřelých občanů nikoli politických vězňů. Předtím se jednalo o místo, které nebylo žádným způsobem upravováno, bylo to prostranství, které bylo zarostlé plevelem a náletovými dřevinami.

Dále bylo zjištěno, že dále je na hřbitově v sekci H5 hromadný hrob, kde jsou uloženy urny. Jedná se především o urny, o které se nikdo nepřihlásil a jejich počet byla odhadnut na 3000. Jsou uloženy v zasypané šachtě o rozměrech přibližně 15 x 7 m, kde v současnosti roste pouze tráva a jeden strom. Dle sdělení zde byla v minulosti hledána urna s popelem popraveného P. Buly. Tehdy bylo zjištěno, že urny jsou již z velké části rozpadlé a není možné určit, která urna patří té které osobě, byť by bylo přibližně známo jméno i místo uložení.

Na dotaz zda mohl existovat vězeňský hřbitov na Cejlu bylo odpovězeno, že jeho existence by byla zbytečná už z toho důvodu, že rakve s ostatky StB pravidelně přivážela na stávající hřbitov. Stejně tak byla vyloučena i možnost, že by se mohly ostatky obětí režimu nacházet na jiném hřbitově.

Osoby, které byly odsouzeny v tzv. babickém procesu, byly následně v Jihlavě popraveny. Jejich těla byla převezena ke zpopelnění do brněnského krematoria. a zd byly zpopelněny. Podle zápisu ve hřbitovních knihách byly urny uloženy „na určitém místě“ dne 24. 11. 1951. Po roce 1968 byl původní zápis přeškrtnut a nahrazen novými daty a místy uložení urn. Nicméně urny byly tehdejším pracovníkem krematoria V. Ondráčkem uschovány ve sklepních prostorách krematoria a v období Pražského jara v červenci a srpnu 1968 a v červnu 1969 byly vydány pozůstalým.

Ad Příbram

V archivu Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu bylo zjištěno, že pod č.j. ÚDV-9/Vt-97 bylo v prověřováno vybudování tzv. bunkru v Příbrami ve vězeňském táboře Vojna, kdy toto zařízení sloužilo jako korekce od podzimu roku 1951 do května 1953. Za jeho zřízení byl zodpovědný Jaroslav Duba, který byl obviněn ze spáchání trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele a z ublížení na zdraví. Věc byla Městským soudem v Brně v roce 2003 zastavena, a to v případě spáchání ublížení na zdraví z důvodu promlčení a na trestný zneužívání pravomoci veřejného činitele se vztahuje amnestie prezidenta z 9. 5. 1960.

Dále se v průběhu let 2008 - 2010 uskutečnilo šetření pod č.j. 398/ČJ-2010-260011-PRO Oběti uranového průmyslu, kdy byl proveden částečný výčet obětí uranového průmyslu. Šetření probíhalo na základě seznamu vypracovaného za využití údajů v matriční knize Horní Slavkov a evidenčních karet vězňů. Na šetření se podílel i Český báňský úřad v Praze a Diamo (na tuto organizaci přešlo veškeré jmění Rudných dolů Příbram) a toto prověřování se zabývalo nejen oběťmi v Příbrami, ale i na Jáchymovsku. Osoby byly dohledávány ručně z matrik, a to s tím, že poslední údaj o jejich bydlišti byla buď Vojna nebo Bytíz. Tímto způsobem bylo dohledáno 11 osob (Bytíz) a 2 osoby (Vojna). Tento údaj koresponduje se sdělením Správy hřbitovů města Příbram.

V roce 2011 vydalo Hornické muzeum Příbram publikaci Zemřelé nesvobodné pracovní síly v oblastech produkce uranové rudy 1946 až 1986. Autorem publikace je bývalý dokumentarista Úřadu pro vyšetřování a dokumentaci zločinů komunismu, historik PhDr. František Bártík. Publikace vznikla na základě jeho spolupráce s Národním archivem v Praze, Archivem Diamo, Archivem bezpečnostních složek, Vězeňské služby, věznice Ostrov a Horní Slavkov.

Tato publikace obsahuje mimo jiné ucelený seznam osob, které zemřely v období let 1949 - 1986. Jedná se o nejucelenější přehled obětí uranového průmyslu. V případě Příbramska je tomto seznamu uvedeno celkem 176 osob. Z toho 111 osob zemřelo při výkonu trestu po roce 1963 a byly odsouzeny za běžné trestné činy (rozkrádání majetku v soc. vlastnictví, neoprávnění řízení motorového vozidla, krádež ap.) Dalších 13 osob bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody sice v průběhu inkriminovaných let - 1949 - 1961, nicméně i v jejich případě šlo o běžnou trestnou činnost (příživnictví, opilství, krádež ap.)

Jako osoby odsouzené jako "nepřátelé režimu" bylo vyhodnoceno 52 osob. Zde bylo zjištěno, že 28 osob zemřelo na následky úrazu. U 4 z nich se nepodařilo zjistit místo pohřbení. Dvanáct osob zemřelo na následky onemocnění (tyfus, nádorové onemocnění, kornatění tepen, infarkt). Z toho 3 osoby jsou pohřbeny v Motole, 4 v Příbrami a ostatní zemřelí byli vydáni k pohřbení pozůstalým. Pouze ve dvou případech bylo výslovně zamítnuto vydání těla a jeho převoz. Dalších 5 osob spáchalo sebevraždu. Jedna osoba je pohřbena ve Slivici a další v Příbrami.

Na útěku bylo zastřeleno celkem 5 osob - z toho byli 2 zajatci německé národnosti, kteří byli zastřeleni při hromadném útěku v květnu 1949. Jejich ostatky jsou pohřbeny ve Slivici. Další tělo bylo převezeno do Anatomického ústavu v Plzni. U zbylých dvou bylo zjištěno, že jeden z nich byl zastřelen příslušníky PS u Kvildy (dle záznamu v úmrtní knize byl pohřben na obecním hřbitově v Kvildě). Druhý byl zastřelen při zatýkání v Českých Budějovicích. Místo jeho pohřbení není známo.

K dalším čtyřem osobám, jejichž úmrtí nebylo řádně vyjasněno, byly cestou NA vyžádány archivní materiály. Byly dohledány pouze ke dvěma osobám. V jednom případě se jednalo utonutí pod zemí, ve druhém případě se nepodařilo zjistit ani místo ani příčinu úmrtí. Ostatky obou osob jsou uloženy v Motole.

K výše uvedeným osobám bylo zjištěno, že jedna osoba byla odsouzena v Rokycanech (jako kulak) a v listopadu 1952 byla eskortována nikoli do Příbrami, ale do Horního Slavkova. Ve výkonu trestu zemřel v roce 1953. Ve spise není uveden důvod úmrtí.

V případě další osoby bylo z dochovaného archivního materiálu zjištěno, že tato osoba byla odsouzena st. soudem v Brně k 13 letům odnětí svobody. Zemřel v příbramské nemocnici na následek úrazu, který se stal mimo pracoviště, na kterém byl zařazen, nicméně v jeho spise je uložen i pitevní protokol a podrobné popsání případu, ze kterého vyplývá, že v tomto případě úmrtí nemohlo být zaviněno dozorcem či jiným příslušníkem ozbrojených složek. Ve spise je založeno také vyjádření náčelníka Správy táborů, kde nedoporučuje, aby tělo jmenovaného bylo vydáno pozůstalým k zařízení pohřbu.

V seznamech postoupených Kabinetem vězeňské služby (osoby zemřelé ve vazbě nebo odsouzené v letech 1948 - 1968) bylo dohledáno 78 osob, z nichž 26 bylo odsouzeno z politických důvodů. (v seznamech je uvedena i trestná činnost odsouzených. Z toho bylo možno vyvodit, ve kterých případech se jednalo o politické vězně). V tomto seznamu je uvedena pouze jedna sebevražda, u všech dalších osob je jako důvod úmrtí uveden úraz. K úmrtí těchto osob došlo v průběhu let 1957 - 1963. V průběhu šetření byly dohledány údaje k tomu, jak bylo naloženo s jejich ostatky. V Příbrami bylo pohřbeno 7 osob, v Motole bylo zpopelněno 5 osob a ostatky 6 osob byly vydáno pozůstalým.

O spolupráci byla požádána Správa hřbitovů města Příbram. Zde bylo paní Irenou Michalovou sděleno, že v matričních knihách dohledala 11 osob, které zemřely v TNP Bytíz a 2 osoby, které zemřely v TNP Vojna. V případě 3 osob bylo zjištěno, že tyto osoby byly odsouzeny za trestné činy kriminální povahy nikoli z politických důvodů. Další osoby byly odsouzeny ze zjevně politických důvodů a tyto osoby prochází i dalšími prověřovanými seznamy.

V případě 2 osob byl převoz těla zamítnut a oba by měli být pohřbeni v Příbrami. V tomto případě (dle zápisu byl jeden z nich pohřben 6.2.1957 a druhý byl pohřben 3. 12. 1957) by obě dvě osoby měly být pohřbeny ve stejném hrobě- č.h. 4, odd. II. Tento hrob se nalézá v dolní části hřbitova a lze ho identifikovat. Dle sdělení Správy hřbitovů se jedná o hrob neplacený a opuštěný a je určen ke zrušení. Rovněž u dalších 4 osob je uvedeno, že jsou pohřbeny v Příbrami. K tomu, zda jsou jejich ostatky skutečně uloženy v Příbrami, byla opětovně dotázána správa hřbitovů města Příbram. Tím bylo zjištěno, že záznamy jsou evidovány pouze k ostatkům jedné osoby, která byla pohřbena v březnu 1959 č.h. 34, odd.1. Dle současné mapy se hrob již na hřbitově nenachází.

V Příbrami v prvním období (tedy za existence NPT) bylo 23 těl pohřbeno na příbramském hřbitově. Ve druhém období, kdy existoval už jen tábor Bytíz, bylo 62 zemřelých osob odvezeno ke zpopelnění do krematoria Motol.

Při porovnání dostupných seznamů bylo zjištěno, že v případě třech jmen došlo k jejich zkomolení, nicméně dle data úmrtí se pravděpodobně jedná o tytéž osoby. U dvou osob je záznam, že se jedná o sebevraždu. Archivní materiály k těmto osobám byly vyžádány v Národním archivu ale dohledány nebyly.

Hroby, kde měly být dle záznamů pohřbeny osoby zemřelé v TNP Vojna nebo Bytíz byly v různých částech odd. I Starého hřbitova a každý z pohřbených, kromě výše zmíněných dvou osob je evidován v jiném hrobě. Dle současné mapy se tato místa na hřbitově již nenacházejí, tudíž je nelze přesně identifikovat. Na jednom z možných hrobů se nachází pamětní deska věnovaná městem Příbram „obětem komunistické diktatury, které zahynuly v příbramských koncentračních táborech Vojna a Bytíz 1948 – 1968“. Dle dostupných informací se hromadný hrob na příbramském hřbitově nenachází.

Ad Jáchymov

Podobnou problematikou se Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu SKPV zabýval již od roku 2008 (viz Příbram).

Byl osloven i Český báňský úřad Praha, který sdělil, že po prozkoumání dokumentů a materiálů uchovávaných orgány státní báňské správy lze konstatovat, že s výjimkou informací o několika smrtelných úrazech z r. 1955 (původní Revírní báňský úřad Karlovy Vary), které jsou obsaženy na zbytkovém archu evidujícím spisy z téhož roku, se v uložené dokumentaci k předmětným úrazům a jejich šetření na uranových dolech v letech 1946 – 1955 žádné další doklady nepodařilo dohledat. Dle jejich údajů došlo v letech 1946 – 1952 v dolech na Jáchymovsku ke 43 smrtelným úrazům, kdy jejich příčinou byl nejčastěji pád horniny, trhací práce, exploze trhavín, pád do jámy a navrtání do zbytku výbušnin. O tom jak bylo naloženo s ostatky těchto osob není zmínka. Mimo jiné bylo zjištěno, že v Jáchymově zemřelo 81 osob, které byly odsouzeny za běžnou kriminální činnost a v Horním Slavkově zemřelo 24 osob odsouzených za totéž a 21 zajatců.

Tábory nucené práce (dále jen TNP

) vznikly na základě zák. č. 247/48 Sb., o táborech nucené práce. K tomu, aby byl občan přikázán do TNP, nemusel spáchat žádný trestný čin. Mohl tam být zařazen člověk mezi 18. – 60. rokem života, až na výjimky bez řádného soudu, na dobu tří měsíců až dvou let z rozhodnutí funkcionářů národních výborů, členů KSČ a KSS, kteří si tímto způsobem vyrovnávali účty se svými nejen politickými odpůrci. O přikázání do TNP většinou rozhodovaly tříčlenné komise (tzv. krajské trojky). Příkazovací komise od prosince 1948 do srpna 1950 projednaly 31 000 návrhů a přikázaly do TNP 16691 osob. Tyto komise ukončily svou činnost k 31. 7. 1950, kdy došlo ke zrušení zák. č. 247/48 Sb., nicméně další legalizaci TNP upravil zákon č. 88/50 Sb. trestní zákon

správní a zák. č. 86/50 Sb. trestní zákon. Význam TNP spočíval především v izolaci nepřátel tehdejšího zřízení.

Při podniku Jáchymovské doly byly na Jáchymovsku, dle dostupných archivních materiálů, zřízeny tyto tábory:

Vykmanov I – 1. 3. 1949

Mariánská - 4. 6. 1949 - zrušen 1. 4. 1960

Eliáš I - 29. 7. 1949 - zrušen koncem roku 1951

Rovnost - 15. 9. 1949 - zrušen 1. 6. 1961

Svornost - 4. 12. 1949 - zrušen 29. 10. 1954

Ústřední - 4. 2. 1950 - zrušen 12. 12. 1954

Bratrství - 21. 2. 1950 - zrušen 12. 6. 1954

Eliáš II - 8. 12. 1950 - zrušen 1. 4. 1959

Vykmanov II - únor 1951 - zrušen 26. 5. 1956

Vršek - červen 1951 - zrušen 30. 3. 1957

Nikolaj - říjen-listopad - zrušen 1. 7. 1958

Ke dni 1. 6. 1961 byl zrušen poslední tábor zřízený při uranových dolech v oblasti Jáchymovska. K úmrtím politických vězňů v oblasti uranových dolů pak docházelo později pouze na Příbramsku (tábor Vojna a Bytíz).

Co se týče osob zemřelých v TNP, je třeba konstatovat, že podklady k úmrtí se dohledávaly velmi složitě a těžce. Neexistují žádné materiály, které by se jejich smrti zabývaly. Nedochovaly se příjmové knihy uranových TNP na rozdíl od klasických TNP. V evidenci Jáchymovských dolů se vedli chovanci TNP jako civilní zaměstnanci (brigádníci), i z tohoto důvodu je dohledání zemřelých osob velmi složitě.

Dle seznamů poskytnutých Kabinetem dokumentace a historie Vězeňské služby ČR v období let 1948 – 1968 bylo zjištěno, že ve výkonu trestu zemřelo 224 osob. Vězeňská služba poskytla rovněž kopie evidenčních karet vězňů, ze kterých je patrné, za jakou činnost byla tyto osoby vězněny, dále je zde uvedeno datum úmrtí, ale příčina úmrtí či místo pohřbení chybí. Analýzou důvodů odsouzení těchto osob bylo zjištěno, že osob „nepřátelských režimu“ tedy politických vězňů bylo 105. Z toho 18 osob bylo zpopelněno v krematoriu Karlových Varech, 7 osob bylo zpopelněno v Praze, 4 osoby byly pohřbeny v Plzni, 4 osoby v Jáchymově, 25 osob bylo předáno k pohřbení pozůstalým. U 12 osob se nepodařilo zjistit, jak bylo s jejich ostatky naloženo. U dalších 15 osob se nepodařilo zjistit za jaký trestný čin byly odsouzeny, ani kde byly jejich ostatky uloženy.

Šetřením, které bylo následně provedeno policejním orgánem bylo zjištěno, že i v těchto seznamech jsou některé údaje uvedeny mylně:

- v jednom případě došlo ke zkomolení jména, nicméně dle data narození bylo zjištěno, že se jedná o osobu, která zemřela na následky úrazu na šachtě č. 11 v Příbrami, kde byla i v roce 1955 pohřbena. V seznamu je uvedeno stejné datum úmrtí, nicméně jako místo je uveden Jáchymov.

- jedna osoba vykonávala svůj trest v táboře Vojna (Příbram) a byla zastřelena na útěku. Ostatky byly převezeny do Anatomického ústavu v Plzni. Jak s nimi bylo potom naloženo, se nepodařilo zjistit.

- u jedné osoby se podařilo pouze zjistit rok narození (1898), a to že tato zemřela na následky postřelení u Božího Daru 29. 10. 1949 v nemocnici v Karlových Varech. Místo uložení jeho ostatků se nepodařilo zjistit.

Dále byl zpracován seznam získaný na základě šetření prováděného ÚDV v letech 2010 – 2012. Níže uvedené osoby zemřely v Jáchymově a jedná se o osoby, které byly rovněž uvězněny z politických důvodů. Z toho bylo 16 osob zpopelněno v Karlových Varech, 1 osoba byla pohřbena v Jáchymově, 7 osob bylo vydáno pozůstalým a u 2 osob se nepodařilo zjistit místo pohřbení.

U 14 osob se pouze podařilo zjistit, že byly odsouzeny rozhodnutím mimořádného lidového soudu bez přesného udání důvodu odsouzení. Jako místa uložení ostatků jsou uvedeny Karlovy Vary, Plzeň a Jáchymov.

V naprosté většině případů jak běžných vězňů, tak vězňů politických se jednalo o úmrtí, která nastala následkem úrazů, případně onemocnění, která vzhledem k podmínkám a prostředí, ve kterém byly vězněné osoby nuceny žít, byla velmi častá. Ojediněle se vyskytl případ sebevraždy (6 osob).

Bylo prověřeno i pohřbívání ostatků zemřelých politických vězňů v Horním Slavkově. Dle údajů z příslušné matriky bylo zjištěno, že 1 osoba byla pohřbena v Praze, v Horním Slavkově byly pohřbeny 4 osoby, další 4 osoby byly pohřbeny v Karlových Varech, 2 osoby byly pohřbeny v Plzni, 5 osob bylo vydáno k pohřbení pozůstalým. U 2 osob se nepodařilo zjistit místo uložení jejich ostatků.

Na hřbitově v Horním Slavkově je rovněž umístěna deska, kde jsou uvedena jména Jan Trn, Jan Úlehla, František Petř, Ferdinand Compel a Vladislav Roubal. Jedná se o symbolický hrob pěti politických vězňů, kteří byli zastřeleni při pokusu o útěk, ke kterému došlo 15. října 1951, kdy uprchlo celkem 11 vězňů. Na útěku jich bylo zastřeleno 7, dva z nich byli popraveni, 1 se pomátl následkem krutých výsledků, které následovaly. Těla zastřelených byla naložena na vůz, zaházena kládami a tak byla ponechána dva dny, kde byly jejich ostatky ohlodány krysami. Teprve po dvou dnech byly ostatky odvezeny, kde jsou pohřbeny se nepodařilo zjistit. Dle sdělení příbuzných Vladislava Roubala jim jeho tělo vydáno nebylo. V matrice je pouze uvedeno, že tyto osoby byly pohřbeny 17. 10. 1951 v Horním Slavkově.

Těla těchto zastřelených osob měla být pohřbena do společného hrobu. Zástupkyně Technických služeb města Horní Slavkov a historikem ing. Tomíčkem bylo potvrzeno, že zde hromadný hrob neexistuje a že se jedná pouze o pietní místo s výše uvedenými 5 jmény.

V případech, kdy se vězni pokusili o útěk, byli v případě dostižení většinou na místě zastřeleni. V Horním Slavkově jsou pohřbeny 3 osoby, 3 osoby jsou pohřbeny v Jáchymově, 1 osoba je pohřbena v Plzni, 2 osoby byly zpopelněny v Karlových Varech, 3 osoby byly zpopelněny v Praze ve Strašnicích, 3 osoby byly pohřbeny do hromadných hrobů v Ďáblicích a 4 osoby byly vydány pozůstalým.

Po nezdařeném útěku z TNP bylo následně popraveno 6 osob. Ve spolupráci s Národním archivem Praha se podařilo dohledat, že jejich ostatky jsou uloženy v hromadných hrobech v Praze 8 - Ďáblicích. Jsou evidována pouze čísla rakví, ve kterých byly uloženy, nikoli číslo hromadného hrobu.

V průběhu šetření bylo zjištěno, že hromadný hrob neexistuje ani v Jáchymově ani v Horním Slavkově. Osoby zemřelé v TNP, zde byly dle záznamů v matričních knihách pohřbívány jednotlivě a proto by exhumace jejich ostatků byla bezpředmětná.

Ad Praha

Šetřením bylo zjištěno, že stejná věc byla předmětem prověřování odd. vyšetřování Městské prokuratury v Praze, kdy pod č.j. 2 Kn 271/90 a Vk 16/90 bylo na základě podání v letech 1990 - 1993 provedeno rozsáhlé šetření (cca 1100 stran). V rámci prověřování jeho podnětu byla vyslechnuta řada osob, kdy se jednalo o pozůstalé po popravených, o vězněné osoby v 50. letech, vč. vězeňkyň – rodiček, dále o bývalé příslušníky SNB, SNV a justice, jakož i o pracovníky pohřební služby. Byly prováděny výpisy za sledované období z matrik úmrtí podle náboženství (církve československá, českobratrská, evangelická), osob zemřelých v objektech věznic Nusle (nyní Praha 4 Pankrác) a Praha 6 Ruzyně a z matrik úmrtí na tehdejších národních výborech, v jejichž obvodech se tyto objekty nalézaly, rovněž i výpisy z knih úmrtí tehdejších Městských národních výborů v Brně, Olomouci, Jihlavě, Uherském Hradišti a Ostravě. Dále byly

učiněny dotazy na matrikách narození a úmrtí jednotlivých obvodů v Praze a v okresech Praha-východ a Praha-západ týkající se ztotožnění osob, včetně dětí, byly provedeny i výpisy z matrik úmrtí v těch pražských obvodech, kdy byly umístěny objekty s politickými vězni a věznic. Podle jmenných seznamů byla provedena řada dotazů za účelem zjištění smrti, místa úmrtí a způsobu jakým bylo naloženo s ostatky. Šetření bylo ukončeno v r. 1993, kdy bylo konstatováno, že provedeným šetřením nebylo zjištěno, že by v souvislosti se zemřelými osobami uloženými na dáblickém pohřebišti došlo ke spáchání trestného činu, pokud ovšem nebereme v úvahu nezákonné rozsudky ukládající trest smrti. Pouze v jednom případě bylo zjištěno, že jedna z uvězněných žen přišla o dítě v důsledku jednání jiné osoby, tato osoba však již zemřela. Rovněž bylo zjištěno, že kromě toho, že osoby které byly popraveny v 50. letech byly ukládány na dáblickém pohřebišti, byly rovněž v některých – častějších případech zpopelněny a urny byly uloženy nejprve se Strašnicích a část byla deponována na pohřebiště Motol.

Tato věc byla již prověřována i ÚDV pod č.j. 102/Vv-94 již v roce 1994, kdy obdržel podnět k zahájení trestního stíhání osob odpovědných za ničení schránek s ostatky popravených politických vězňů. Šetřením bylo zjištěno, že Odbor zvláštních záležitostí generální prokuratury zmocňoval orgány ministerstva vnitra k předání zemřelých politických vězňů ke kremaci a k převzetí schránek s jejich ostatky. Tohoto zmocnění bylo v krematoriu Motol užito v r. 1955 – 1960 ve dvaceti případech osmi příslušníky bývalé StB. Pověřený orgán se prokazoval pouze číslem služebního průkazu a rovněž tak potvrzoval převzetí urny. Ke zničení urny byl vystavován přísně tajný dokument – Protokol o zničení urny, který byl zpravidla podepsán tříčlennou komisí. ÚDV dohledal dokument, který obsahuje jména, tato se však nepodařilo identifikovat a to i přes to, že podpisy byly zaslány k odbornému vyjádření Oddělení grafických expertíz odboru kriminální identifikace Kriminalistického ústavu. Ten tehdy konstatoval, že podpisy mohla vyhotovit jedna osoba a že se jedná o podpisy bez konkrétního znění. Byla prověřována i otázka zničení urn s ostatky popravených politických vězňů. Toto bylo upraveno Rozkazem ministra vnitra č. 99/58 čl. 102, který zrušil dřívější zásadu (čl. 181 TR MNB č. 164/52), že urny usmrčených agentů a teroristů se mají soustřeďovat u NPT nebo ve věznicích MV. Pokud se tak stalo dříve, měly být tyto urny, po dohodě s krajským prokurátorem, předány k uložení na hřbitov nebo do kolumbaria krematoria.

Tento rozkaz stanovil, že stejně je třeba postupovat s urnami, které obsahují popel osob, na kterých byl vykonán absolutní trest. Rozkaz dále stanovil zákaz označovat hroby jmény a záznamy o uložení vést tak, aby se nemohly dostat do nepovolaných rukou. Pracovníci správy krematoria Motol bylo sděleno, že v některých případech pracovníci bývalé StB, urny později krematoriu vraceli. Po určité době s nimi krematorium naložilo jako s urnami, o které se nikdo nepřihlásil a to tak, že popel byl na místě, k tomuto úkonu určeném, vysypán do země. Podle tehdy platných předpisů si pozůstalí mohli vyžádat tělo zesnulého, bylo však pravidlem že ostatky osob popravených vydány nebyly.

Další prověřování bylo ÚDV provedeno pod č.j. 341/2003, kdy se jednalo o podnět, který se týkal odvezení, zpopelnění ostatků a následné manipulace s popelem osob, které byly popraveny po politickém procesu „Slánský a spol.“ Šetřením bylo zjištěno, že těla popravených byla v tomto případě odvezena 3. prosince 1952 v 6. 45 hod. v autě Pohraniční stráž do krematoria ve Strašnicích. Tam byly rakve okamžitě uloženy do prostoru u pecí na spalování, za dozoru příslušníka StB. V prostoru u pecí byly rakve rovněž střeženy příslušníkem StB. Pod jejich dozorem byly všechny rakve s těly odsouzených spáleny, popel po vychlazení pečlivě shrabán a týž den odvezen v papírovém pytlí do věznice v Ruzyni opět pod dozorem příslušníků StB. Tam byl popel uložen a ve večerních hodinách odvezen a rozházen v okolí Prahy do větru. Šetřením v Centrálním registru obyvatel se podařilo ztotožnit pouze jednoho z přítomných příslušníků. Bylo zjištěno, že v roce 1985 zemřel. Druhého příslušníka se nepodařilo ztotožnit.

Přes zjištěné skutečnosti a výše uvedená rozsáhlá šetření, byl v této věci o spolupráci požádán Národní archiv, Archiv bezpečnostních složek, Kabinet dokumentace a historie Akademie Vězeňské služby ČR, Ústav pro studium totalitních režimů, historička Zora Dvořáková, Správa

pražských hřbitovů, Městské státní zastupitelství a Národní památkový ústav, který spolupracoval při exhumaci ostatků P. Josefa Toufara, ke které došlo v říjnu 2014.

Bylo zjištěno, že popravení a zemřelí ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody v Praze byli převáženi k pitvě do Ústavu pro soudní lékařství UK v Praze 2 na adrese U Botanického ústavu 2. Po pitvě bylo každé tělo uloženo do rakve s přiděleným číslem a předáno Pohřebnímu ústavu hl. m. Prahy k zajištění pohřbu. Těla popravených za protistátní činnost a zemřelých politických vězňů byla zpravidla ukládána v rakvích z nehoblovaných prken do hromadného hrobu na utajovaném místě v Praze Ďáblicích. Pokud Státní prokuratura povolila pohřeb za účasti nejbližších příbuzných, bylo tělo v rakvi zpopelněno v krematoriu Praha-Strašnice nebo Praha-Motol. O vydání urny příbuzným v případě osob popravených za protistátní činnost rozhodovala Státní prokuratura v Praze a později Nejvyšší soud v Praze. V případě politických vězňů zemřelých ve výkonu trestu odnětí svobody rozhodovala Správa nápravných zařízení MV na návrh příslušného náčelníka Nápravného zařízení.

V místě dislokace jednotlivých vězeňských zařízení byla těla zemřelých politických vězňů pohřbívána na neoznačeném místě nejbližšího hřbitova nebo zpopelňována v nejbližším krematoriu. Urny byly skladovány v jednotlivých vězeňských zařízeních do roku 1955 a poté byly soustřeďovány na úložiště v pankrácké věznici. Po 5 letech byly urny průběžně ničeny, bez ohledu na to, zda byla dodržena doba, po kterou měly být uloženy.

Výše uvedené nakládání jak s ostatky osob popravených, příp. osob zemřelých v průběhu výkonu trestu či vyšetřovací vazby, tak i s jejich urnami bylo v rozporu s tehdy platnými zákony, konkrétně s § 14 zákona č. 464/1921 Sb., o pohřbívání ohněm, § 10 zákona č. 96/1925 Sb., o vzájemných poměrech náboženských vyznání a §§ 9, 12 Nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955, o pohřebnictví.

Hromadným pohřbíváním na hřbitově v Ďáblicích se již od 10. června 1968 zabývala rovněž Komise ministra vnitra, kde pod č.j. KM-242/68 bylo příslušníkem StB provedeno šetření, které bylo shrnuto 9. srpna 1968 v jím vypracované Závěrečné zprávě, kde uvedl, že do společných hrobů se zde začalo pohřbívát 7. 8. 1943 v důsledku nedostatku místa na vinohradském hřbitově v Praze. Do společných hrobů byli pohřbíváni mrtví, jejichž ostatky byly vydávány Ústavem soudního lékařství v Praze, patologickými anatomickými ústavy v Praze a některými pražskými nemocnicemi. Jednalo se o mrtvé po provedených pitvách, zejména z řad opuštěných osob, o jejichž pohřeb se nikdo nepostaral a zemřely v nemocnicích, neidentifikované sebevrahy, děti zemřelé v nemocnicích při porodech, také potratech. Tehdejší správce dáblického hřbitova (který spravoval hřbitov od roku 1948 do roku 1958) uvedl, že mezi mrtvolami byly i některé popravené osoby. Pamatuje se pouze na mrtvolu generála Danieloviče, který byl později exhumován a pohřben do rodinného domu. Společné hroby byly organizovány tím způsobem, že po nahlášení počtu mrtvých uvedenými ústavu nebo nemocnicemi správě dáblického hřbitova byl proveden pohřebními vozy svoz rakví nebo beden na hřbitov. Podle převozu byly pak rakve a bedny okamžitě ukládány do připravených společných hrobů. Šachty měly rozměry 5 x 2 m a byly hluboké asi 2,5 m. Rakve se ukládaly do řady a pak na sebe do čtyř vrstev. Jednotlivé vrstvy se prokládaly hlínou. Do jedné šachty bylo vždy ukládáno 40 rakví nebo beden, přičemž v mnoha případech byly v jedné rakvi nebo bedně uloženy pozůstatky několika zemřelých osob, zejména dětí. Za těchto okolností byly pak do jedné šachty někdy uloženy pozůstatky 200 i více zemřelých osob. Uvedené hromadné pohřbívání bylo prováděno až do září 1961. O tomto způsobu pohřbívání se na správě dáblického hřbitova nacházely záznamy v tzv. polohových knihách. Zde byla uvedena jména všech pohřbených. Byl v nich uveden rok narození, den úmrtí, den pohřbu a číslo šachty. Na základě těchto údajů bylo možno zjistit odkud byl mrtvý přivezen, pod jakým číslem byl veden, číslo rakve, číslo šachty, uvedení konkrétní polohy. Exhumace pozůstatků určitého zemřelého by bylo možno provést pouze v případě, pokud se šachta nepropadla a nedošlo již k sesutí rakví. Pokud sesutí již nastalo, je prakticky nemožné identifikovat pozůstatky konkrétní zemřelé osoby.

Zpráva dále uvádí, že hroby staršího data jsou označeny zrezivělými deskami, na nichž čísla již nejsou zřetelná. Značná část společných hrobů je již propadlá, některé z nich až 1 metr pod úroveň terénu... Je nutno konstatovat, že za daného stavu se jeví velmi pracným splnění požadavku, aby byl pořízen seznam všech osob pohřbených do společných hrobů. Vzhledem k tomu, že se jedná o 70 společných hrobů, ve kterých je mnohdy pohřbeno přes 200 mrtvých, jednalo by se o několik tisíc jmen. Dále je zde uvedeno, že by bylo zcela splnitelné hledání konkrétních jmen a pořizování dokumentace k nim.

Několik dnů po tomto šetření však došlo k požáru domku hřbitovní správy na Ďáblickém hřbitově, při kterém zmíněné polohové knihy shořely. Ve věci dohledání údajů k této události byl osloven Archiv bezpečnostních složek, kde byly prostudovány dochované Protokoly událostí jednotlivých oddělení VB na Praze 8 v roce 1968, Deník vyšetřovacích spisů skupiny vyšetřování VB Praha 8 a svodky HS VB Praha ze srpna 1968. Ve věci byl dotázán i Národní archiv, který sdělil, že eviduje spisy MV – Veřejná bezpečnost, protipožární oddělení pouze v období od r. 1945 – 1954. V Archivu hasičského záchranného sboru hl. m. Prahy bylo v knize požárů zjištěno, že je zde záznam ze středy 14. 8. 1968 s textem, ve kterém je uvedeno, že v 6.13 v Praze 8 - Ďáblice, ul. Ďáblická, došlo k zapáření malého množství briquet uložených v kůlničce v prostoru Ďáblického hřbitova užívané zaměstnanci SLZ hl. m. Prahy došlo k jejich doutnání a tím vývinu kouře. Hypotéza, že k požáru mělo dojít v souvislosti se srpnovými událostmi r. 1968 nebyla potvrzena.

Národní památkový ústav ÚDV poskytl Nálezovou zprávu o archeologické asistenci při exhumaci ostatků P. J. Toufara, která potvrzuje šetření StB z roku 1968 a dále uvádí, že zemní zásahy do prostoru společných hrobů proběhly v devadesátých letech 20. století. V říjnu a listopadu 1996 byla provedena instalace vodního zavlažování. Výkop pro potrubí byl odkryt v listopadu 2014, byl pouze 0,3 m hluboký a tak nenarušil starší hroby. Na počátku devadesátých let minulého století došlo při terénních pracích v souvislosti s pietní úpravou místa, k narušení již druhotně přemístěných kosterních ostatků.

Na Ďáblickém hřbitově se v oddělení společných hrobů u severní zdi hřbitova nachází minimálně sedmdesát společných hrobů. Třetina z nich však již není nijak viditelná, navíc se ztratilo původní číslování hrobů a jen u několika z nich je za současných znalostí možno určit jejich původní číslo. Každý ze společných hrobů byl dimenzován pro 40 rakví. Celkem je zde uloženo patrně 2800 rakví. Při exhumaci P. J. Toufara bylo dokumentováno celkem 18 rakví s ostatky tj. 0,6 % z předpokládaného skutečného počtu zde se nalézajících rakví. Protože v některých rakvích byly uloženy ostatky více osob, je pravděpodobné, že zde bylo mezi lety 1943 až 1961 pochováno deset až dvacet tisíc osob, dětí i dospělých, z mnohých však pouze části jejich tělesných schránek. Exhumace P. J. Toufara, která byla provedena v roce 2014 potvrdila věrohodnost bývalých správců hřbitova o způsobu pohřbívání. Další exhumace obětí komunistického režimu a také odbojářů z let 1943 – 1945 by byly možné pouze za podmínky, že se podaří získat dostatečné množství dokumentů, s jejichž pomocí bude možné určit místo pohřbení hledané osoby. Bez nich je nalezení a věrohodná identifikace konkrétních osob prakticky nemožná.

Ve spolupráci s vedoucím Kabinetu dokumentace a historie Vězeňské služby ČR PhDr. Alešem Kýrem, bylo zjištěno, že na Ďáblickém hřbitově jsou uloženy ostatky 94 popravených politických vězňů.

Ve spolupráci s Národním archivem Praha se podařilo dohledat v případě některých osob čísla rakví, ve kterých byly v Ďáblicích pohřbeny. I tyto rakve, ale byly ukládány do společných hrobů. Archiv disponuje pouze údaji k osobám popraveným v průběhu roku 1952. Jedná se o 30 osob.

Dalším šetřením byly ztotožněny osoby politických vězňů, které zemřely ve výkonu trestu v pankrácké věznici v průběhu let 1950 – 1961 a byly rovněž pohřbeny ve společných hrobech v Ďáblicích. Jako příčina úmrtí byla uvedena plicní, tepenná, mozková a jaterní onemocnění. Jedná se o 43 osob, pouze v jednom případě je uvedena jako příčina úmrtí sebevražda.

V tomto období pohřbívalo dvojím způsobem, a to tak, že popravený byla předán Ústavu pro soudní lékařství Karlovy university v Praze a po provedené pitvě byl odvezen k pohřbení do společného hrobu v Ďáblicích s udáním čísla rakve nebo byli ostatky odváženy ke zpopelnění do strašnického a později motolského krematoria. V případě pohřbívání v Ďáblicích se v současnosti již nedá zjistit, do kterého společného hrobu byly ostatky pohřbeny. Tzv. polohové knihy, které tyto údaje obsahovaly, byly zničeny při požáru, ke kterému došlo v srpnu 1968.

Jeden ze směrů prověřování byl orientován na strašnické krematorium a hřbitov. První popravy se uskutečnily v únoru a květnu 1949, ale jen v několika případech byly urny vydány rodině, o většině bylo rozhodnuto rodině urny nevydat, aby pohřeb nemohl být zneužit k protirežimní provokaci. V prvních letech byli popravení zpopelňováni ve strašnickém krematoriu a jejich nevydané urny byly uskládány ve skladišti krematoria. Počet těchto urn se zvětšoval, protože tu byli zpopelňováni i dopadení agenti příslušníci ze zahraničí, lidé chycení při útěku na hranicích a lidé, kteří zahynuli při různých střetech s ozbrojenými složkami. Urny byly převezeny Správou nápravných zařízení 6. října 1953 a 13. ledna 1954 na Pankrác. Po převozu měly být uloženy na vězeňském hřbitově, toto provedeno nebylo a urny se postupně na Pankráci hromadily, o čemž svědčí i dochované archivní materiály. Zde uložené urny byly zničeny 26. 5. 1961. Jednalo se o 70 urn. Pouze u 24 z nich se podařilo zjistit o čí popel se jedná. Mezi těmito urnami se pravděpodobně mohl nacházet i popel popravené Milady Horákové.

Osoby byly pohřbívány bez obřadu a v případě jejich kremace bylo maximálně povoleno rozloučit se nejbližším příbuzným v kobkách krematoria v ranních hodinách s tím, že urna s popelem jim vydána nebyla.

Urny byly vydány pouze v ojedinělých případech: v jednom případě byla ostatky exhumovány a převezeny do Týnce nad Sázavou, kde byly uloženy do rodinné hrobky. Příkaz státních orgánů v tomto případě zněl: uložit do hrobky přímo z pohřebního vozu bez jakéhokoliv obřadu.

Byl zaznamenán i případ, kdy ostatky měly být zpopelněny, nicméně mrtvola byla vydána bratrovi. Tělo mrtvého vydal zřízenec, který zastupoval stálého úředníka. Na výtku, že mrtvolu vydal bez povolení, řekl, že o žádném povolení nic neví.

V krematoriu ve Strašnicích bylo v průběhu let (do roku 1953) zpopelněny ostatky 31 osob.

Prověřování se týkalo i krematoria v Praze – Motol. Bylo zjištěno, že v tomto krematoriu byli političtí vězni zpopelňováni od roku 1954. Doložena byla kremace 15 osob. V motolské matrice je uložen záznam o tom, že urny byly vydány Generální prokuratuře Praha, a to i přesto že Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti Rudolfa Baráka nařizoval, aby urny byly svezeny do nápravného zařízení na Pankrác. Později však byly urny uloženy ve skladu věznice na Pankráci.

Dne 5. května 1965 bylo tajně do společného hrobu v Motole uloženo 78 urn. Tyto urny pochází z krematorií v Karlových Varech, Olomouce a Prahy-Strašnic. Z krematoria v Karlových Varech bylo převezeno 11 urn. Kdo tyto urny vyzvedl a jakým způsobem byly převezeny do Prahy se nepodařilo zjistit. Stejně tak není známo, kde byly urny od data jejich vyzvednutí až do jejich uložení v Praze Motole umístěny. Pravděpodobně byly uloženy ve věznici Praha 4 – Pankrác.

Do současnosti se podařilo ve spolupráci s Národním archivem Praha identifikovat 39 osob, jejichž urny jsou uloženy na společném pietně upraveném pohřebišti. V prostoru společného pohřebiště mohou být uloženy i urny dalších politických vězňů, kteří během doby zemřeli za různých okolností. Ve společném motolském pohřebišti je celkem uloženo 1204 urn. Zda jsou mezi nimi i ostatky politických vězňů nelze určit.

Přes velké množství dochovaných archivních materiálů nelze dnes jednoznačně určit příčinu úmrtí vězněných osob, a to ani v případě nálezů kosterních pozůstatků, jak ukázala výše uvedená šetření. Nyní pro velký časový odstup již nelze zpochybnit diagnózy uvedené v ohledacích protokolech uložených v Archivu vězeňské služby u těch osob, které zemřely ať již ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu v TNP.

V místě dislokace jednotlivých vězeňských zařízení byla těla zemřelých politických vězňů pohřbívána na neoznačeném místě nejbližšího hřbitova. Tato skutečnost je potvrzena v případě vězňů zastřelených na útěku. Urny byly skladovány v jednotlivých vězeňských zařízeních do roku 1955. Po 5 letech byly urny průběžně ničeny bez ohledu na to, zda byla dodržena doba, po kterou měly být uloženy.

Výše uvedené nakládání s ostatky osob zemřelých ve výkonu trestu, ostatky osob zastřelených na útěku z TNP, případně s jejich urnami, bylo v rozporu s tehdy platnými zákony, konkrétně s § 14 zák. č. 464/1921 Sb. o pohřbívání ohněm, § 10 a zák. č. 96/1925 Sb. o vzájemných poměrech náboženských vyznání a §§ 9, 12 Nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955 o pohřebnictví. Osoby byly pohřbívány bez obřadu a v případě jejich kremace bylo maximálně povoleno rozloučit se nejbližším příbuzným v kobkách krematoria v ranních hodinách tím, že urna s popelem jim většinou vydána nebyla.

Přes veškerou snahu se podařilo dohledat jen zlomek osudu ostatků zemřelých politických vězňů a dalších osob nepřátelských režimu a to proto, že ve všech oslovených institucích chybí úplná evidence těchto zemřelých osob, případně se z nějakého důvodu dokumentace nedochovala.

Rozsáhlým šetřením, které zahrnovalo mimo jiné i vyhodnocení archivních materiálů a dobových předpisů a zákonů a s využitím poznatků z předešlých šetření, se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání proti určité osobě.

kpt. Ing. Šárka Prouzová
vrchní komisař